

BETONÓZÁSI MUNKÁLATOK A ZSINAGÓGÁBAN

Fotó: Kollár Zoltán

BIATORBÁGY

Kiemelkedő időszak volt az 1880-as évek. Ekkor települtek le a zsidók nagyobb számban Bián, és 1888-ban megalapították a hitközséget.

3

„ÉPÍTS NEKEM...”

Válogatásunkban arra törekedtünk, hogy a Kárpát-medencének országhatárokra belüli és azon túli magyar vonatkozású épületeit bemutassuk.

6

PADOKBA ZÁRT EMLÉKEK

A 13 éves fiú neve szerepel a Vészkorszak komáromi áldozatainak névsorában, a 16. születésnapját sajnos már nem élhette meg.

8

Zsidó Kultúra Európai Napja

A Komáromi Zsidó Hitközség a tavalyi sikeres együttműködés után idén is az Egressy Béni Városi Művelődési Központtal együttműködve szervezi meg a Zsidó Kultúra Európai Napját városunkban, melynek az egész kontinensen a család a témája.

Időpont: 2024. szeptember 1., vasárnap

Helyszín: Tiszti Pavilon díszterme, Komárom

A program ingyenes, kétnyelvű szlovák-magyar tolmácsolást biztosítunk.

11:00 Családi fiók - családi vitrin – dr. Toronyi Zsuzsanna, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatójának előadása

12:00 Kóser ételek bemutatója – előzetes regisztráció ajánlott a kile@menhaz.sk címen 2024. augusztus 25-ig

13:00 Intimitás és szerelem a zsidó házasságban – dr. Balázs Gábor az Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem megbízott rektorának előadása

13:45 Kehila/Közösségért-díjak átadása

14:00 Malek Andrea - Jáger Bandi duó koncertje – Malek Andrea Máté Péter-, Artisjus- és Emerton-díjas énekesnő-színésznő. Jáger Bandi jazz-zongorista, zeneszerző, producer. Kettőjük művészi találkozása nyomán 2016-ban megalakult a Malek Andi Soulistic formáció, amely visszatérő fellépője a Zsidó Kulturális Fesztiválnak és más zsidó rendezvényeknek, ünnepeknek. Ezen a délutánon duóban lépnek színpadra, Yiddis swing, szefárd, izraeli dalok előadásával.

15:00 Séta a Menházba

15:30 - 17:00 Töredékek – a Duna Menti Múzeum és a Komáromi Fióklevéltár kiállításának megtekintése Csekei Tímea és Répásóvá Katarína kurátorok vezetésével a Menház épületében

A felújítás hírei

A terveknek megfelelően zajlik a zsinagóga nagyszabású felújítása. Elkészült a padok csiszolása, a zsinagóga szigetelése és július végén megtörtént a padló betonozása. A napokban a falra felkerülnek a fűtőpanelek és bővítésre kerül a kamerarendszer.

A zsinagóga felújításával párhuzamosan megvalósul a Wallenstein Zoltán terem hűtésének kialakítása. Az időközben felmerült, előre nem látható feladatok miatt kiegészítő támogatási kérelmet nyújtottunk be a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségéhez. A bizottság támogatta beadványunkat.

A munkálatokat Pasternák Antal elnök és Kollár Zoltán vezetőségi tag koordinálja. A felújítás a tervek szerint az őszi ünnepekig befejeződik.

Nyári látogatók

Júniusban és júliusban többen keresték fel a Komáromi Zsidó Hitközséget, hogy gyöke-reik után kutassanak vagy megismerjék a helyi zsidóság múltját és jelenét.

Amir Livnat a győri zsidók világtalálkozója utazva állt meg városunkban, őseivel kapcsolatban több bejegyzést is találtunk archívumunkban. A felújítás alatt lévő zsinagógát, a Schnitzer Ármin Mikromúzeumot, a Duna Menti Múzeum és a Komáromi Fióklevéltár időszakai tárlatát is megtekintette az Izraelből érkezett látogató.

Bolgár Dániel történész, akivel a múltthavi számunkban közöltünk interjút új könyvé-ről, feleségével kereste fel a Menházat.

Vendégeinket Paszternák Szuzanna és Pasternák Antal kalauzolta az Eötvös utca 15. szám alatti székházunkban.

Holokausz 80 – festményekkel, dokumentumokkal emlékezve

Fotó: Szabó László

A Duna Menti Múzeum és a Komáromi Fióklevéltár időszakai tárlatát rendszeresen keresik fel előzetes bejelentkezés után az érdeklődők a Menházban. Az utóbbi hetekben a Selye János és a Šulek Gimnáziumok egy-egy osztálya járt nálunk az egyéni látogatók mellett, akik közül a komáromi közelet több jeles képviselője is felkereste a kiállítást.

Nagyünnepek Ne tervezzen más programot!

A zsidó új év Rosh Hasanah 2024. október 2-án, szerdán este kezdődik. Az ünnepköszönés után hagyományainkat követve vacsorát tartunk. Másnap lesz a Taslich szertartás és a közös tanulás. Jom Kippur, az engesztelés napja előestéje október 11-én pénteken este lesz, az ünnep 12-én, szombaton naplementekor ér véget.

Kérjük tagjainkat, szíveskedjenek a dátumokat beírni a naptárba, megjelenésükre feltétlenül számítunk!

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk! Kérjük, lehetősége szerint támogassa a Komáromi Zsidó Hitközség programjait, a HH megjelenését, épületeink, temetőnk felújítását.

Belföldi átutalás Szlovákiából:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Nemzetközi átutalás külföldről:

Cím: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Bakunk címe: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Hitközségi Híradó – a Komáromi Zsidó Hitközség lapja, alapítva 5756-ban (1996), **főszerkesztő:** Paszternák Tamás (tamas.paszternak@menhaz.sk), Paszternák András (andras.paszternak@menhaz.sk), **munkatársak:** Saláth Magda, Mgr. Piczek Ferenc, **tördelőszerkesztő:** Saláth Richárd, **olvasószerkesztő:** Paszternákné Kertész Zsuzsanna (Komárom), Katarína Potoková (Nitra), **nyomtatás:** Nec-arte Kft., Komárom, a **KZSH címe:** Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail:** kile@menhaz.sk, tel.: 00421/35/7725-355. **Regisztrációs szám:** EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO:** 34073400. Alapítva 5756-ban. **Lapunk Önnek készült, kérjük ne dobja el!**

Faliújság rövid hírek

A KZSH-t, a Shalom klubot és a HH-t támogatottak: Holczer Dan (Izrael) és anonim támogatást kérő adományozók. Köszönjük!

A BGA Zrt-től támogatásban részesültünk 2024. évi programjainkra és a HH kiadására. Köszönjük!

Az idén is szervezünk kirándulást Budapestre a Zsidó Kulturális Fesztiválra. Érdeklődni a kile@menhaz.sk címen lehet.

A zsinagóga felújítása mellett elindult TMUNOT 5784/85 (képek) projektünk, melynek keretében az utóbbi évtizedek papíralapú képei kerülnek digitálisan megőrzésre. A Shalom klubok papírtábláin szereplő felvételek – melyek nagy részét a zsinagóga karzatán őriztük az utóbbi években –, így még időben megmenthetők, képes kordokumentumként szolgálva közösségünk meghatározó korszakáról.

A nyári szünet ellenére folyamatosan zajlik a KZSH őszi programjainak előkészítése, irodánk is működik. Várjuk az érdeklődőket!

Schnitzer Ármin Kiskönyvtár: Bolgár Dániel történész dedikálta közelmúltban megjelent Miért éppen a zsidók? című könyvét gyűjteményünk számára.

Továbbra is várjuk nyári útibeszámolóikat, híreiket a kile@menhaz.sk címre.

Támogatóink / naši sponzori:

**KULT
MINOR**

FOND NA PODPORU KULTURY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

„Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín“

A biatorbágyi zsidóság nyomában Bihari Zoltánnal beszélgettünk

Végzettségem szerint szociológus vagyok, azonban egyetemista korom óta édesanyám révén a könyvszakmában dolgozom. Első nagy munkám a Magyarok a világban – Kárpát-medence című kötet szerkesztése volt, amely az ezredfordulón először adott átfogó körképet a határon túli magyar közösségekről egy kézikönyv formájában.

A szlovákiai magyarokról szóló tanulmányokat a Fórum Intézet munkatársai állították össze. Sok éven át a határon túli magyar kiadványok anyaországi forgalmazását láttuk el. Jelenleg könyvek szerkesztésével, írásával, kiadásával foglalkozom. Kiemelném közülük a magyar kézműves gasztronómiáról szóló könyveimet, illetve Győr 750. jubileumára megjelent három albumot – amelynek egyikében a győri zsidó hitközséget részletesen bemutattuk –, valamint a magyarországi nemzetiségeket bemutató sorozatot, melyben épp a szlováklakta települések összeállításán dolgozom.

Miként kezdett a biatorbágyi zsidóság történetének kutatásához?

2023. augusztus 1-én Biatorbágy Város Értéktár Bizottságának elnöke, Nánási-Kézdý Tamás alpolgármester életre hívott egy munkacsoportot, annak érdekében, hogy a Holokauszt 80. évfordulóján településünk méltó módon tudjon megemlékezni. Három célt tűztünk ki magunk elé. Emléktábla avatását, a zsidótemető rendbetételét és egy kutatás elindítását, amelynek eredményét publikáljuk egy kiadvány formájában.

Weisz Artúr és
Schultheisz Vilma,
gyermekükkel
Istvánnal

A csoport tagjai helyi civilek, helytörténészek, illetve két biai származású szakértő is részt vesz a munkában: Bányai Viktória hebraisztikus történész és Volenszky Paula szociológus, aki a Zsidó Levéltárban dolgozik. Úgy alakult, hogy a kutatás és a munkacsoport vezetését rám bízta a többiek. Az elmúlt években bekapcsolódtam a település helytörténeti kutatásaiba, megjelent egy biatorbágyi vonatkozású kötetem, és az Értéktár Bizottság tagjaként is dolgozom.

Fontos elmondanom, hogy az első lépést a biai zsidóság emlékezete irányában a Biatorbágyi Tájvédő Kör tette meg, akik még korábban megállapodást kötöttek a MAZSIHISZ-szel, hogy elvégzik minden évben a régi zsidótemető rendbetételét, s ezt 2023-ban önkénteseikkel meg is kezdték. Ők is tagjai a munkacsoportnak – többek között Tüske Emil elnök és helyettese, Réthelyi Karola – és folyamatban van a segítségükkel a temető méltó emlékhellyé alakítása.

Melyek voltak a helyi kehila történetének kiemelkedő időszakai, mi lett a közösséggel a Vészkorszak alatt, után?

Bia és Torbágy két önálló község volt, a zsidóság elsősorban Bián telepedett meg, kisebb részben egy-egy család megfordult Torbágyon is. Bián a zsidók jelenléte a 18. század végétől kimutatható, mégpedig a Schultheiszek egyik ága költözött ide. Ők egy rendkívül kiterjedt és nagy jelentőségű család volt a régióban, Zsámbéktól, Bajnán át Gyermelyig és egészen Esztergomig.

Kiemelkedő időszak volt az 1880-as évek. Ekkor települtek le a zsidók nagyobb számában Bián, és ennek köszönhetően 1888-ban megalapították a hitközséget, felépítették az imaházukat és kaptak az önkormányzattól egy területet a temetkezésükre. Első hitközségi elnökük a köztisztviselőnek örvendő Schultheisz Mór gabonakereskedő volt. A közösség 1880–1900 között élt itt a legnagyobb számban, mintegy 80–90 fő. Többségük a régió zsidó központjából, Zsámbékról érkezett, de jelentős rokonság fedezhető fel Lovasberénnyel is. Népi költőnk, Karikó János Biai háztulajdonosok (1892) című versében megörökítette lakhelyüket, tevékenységüket.

A 20. század elején sokan elvándoroltak a fővárosba vagy a közelébe, főleg a szegényebbek. A két háború között a közösség létszáma mintegy 40 főre apadt. Jelentő-

ségük azonban létszámukhoz képest jóval fontosabb volt. Ők adták a falu patikusát, a szélesebb körben ismert ecetgyárát, szinte az összes szatócsboltot, és nevükhöz fűződik számos jóhírű mezőgazdasági birtok fenntartása. A virilisták jegyzékén Metternich hercegnő után négy zsidó következett a rangsorban, akik ezáltal községi képviselők is voltak. Kivették a részüket a község társadalmi életéből, hosszú évtizeden át meghatározó szereplői voltak a helyi takarékpénztárnak, a hitelszövetkezetnek, valamint az iparosok és kereskedők biai szervezetének.

A hitközség kiemelkedő személyisége volt a két háború között Gansl Ignác szabómeister, kereskedő. Több évtizeden át fogta össze a közösséget, amely erejéhez képest számtalan jótékony célú adományozásban vett részt az országos izraelita gyűjtésekben.

A Vészkorszak már 1942-től elindította a pusztító folyamatokat. Az első áldozat, Schultheisz Zoltán munkaszolgálaton esett el. Tönkrement a Gansl-féle szatócsbolt, a Krámer-féle ecetgyár. Elvették az Elek testvérek virágzó gazdaságát a teljes állatállománnyal. A biai Magyar Korona Gyógyszertárra pedig a zsidótörvények értelmében pályázatot hirdettek meg, Gonda Ármintól elvették az üzletét.

1944. áprilisában elsőként Wittenberg Jenőt vitték el a csendőrkök, „soron kívül” még a deportálás előtt. Sorsa ismeretlen. Május 16-án családja többi tagját, feleségét és két lányát hurcolták el a kistarcsai táborba. Krámer Miklós közvetlenül a deportálás előtt követett el öngyilkosságot. A tömeges elhurcolás május 24-én, reggel következett be. Útjuk a budafoki gettóba, onnan a budakalászi téglagyárba, majd egyenesen Auschwitzba vezetett. A néhány túlélő közül egyedül a Márkus család tagjai maradtak szülőföldjükön, leszármazottjuk, Tóth Tamás számos megrendítő relikviát őriz.

Folytatás a következő oldalon.

Folytatás az előző oldalról.

A többi túlélő hazatérte után a kifosztott házaikat látva csak rövid időt maradt Bián, kettőtört életüket máshol folytatták. Bián ezzel végleg megszűnt a zsidó hitközség.

Van-e olyan adat, történet, mely nagyon megérintette a kutatások során?

Két egészen megrendítő történetet emelnek ki. Az egyik a már említett torbágyi Márkus családhoz kötődik, amely apai ágon volt zsidó, az édesanya vonalán katolikus vallásúak voltak. Az édesanya viszont ragaszkodott hozzá, hogy a család együtt maradjon, a tragikus sorsukra nem számítottak. A helyi svábok – Torbágy egy összetartó sváb település volt – kérték őket, hogy az aszszonyok maradjanak itthon, amire megvolt a lehetőségük, s a fővárosi Dohány utcában a rabbi is próbálta lebeszélni az édesanyát, hogy ne csináljon ilyen örültséget, hogy át akar térni a zsidó hitre a családi egység érdekében, hiszen most nagy bajok jönnek rájuk. Az üldözéseket végül éppen az anyuka, Márkus Mária és lánya, Zsuzsanna élte túl, a többiek áldozatul estek, különböző helyeken. Zsuzsa néni postásként dolgozott évtizedeken át Biatorbágyon, nagyon szerették őt az emberek. Nánási-Kézdy Tamás készített vele interjút, amely így zárul: „Ha a halálom után a pokolra kerülök, semmin sem fogok csodálkozni, hiszen már az életben megjártam azt – mondja mosolyogva. De akármilyen történet, édesanyámmal nem bántuk meg, hogy a családtagjainkkal tartottunk. Ha valaki előre elmondja, hogy mi vár ránk, biztos lettem volna abban, hogy nem bírjuk ki. Semelyikünk sem sejtje magáról, hogy a túlélés érdekében még a legborzasztóbb körülmények elviselésére is képesek vagyunk.” (Barázdák – Egy kisváros arcvonásai, Biatorbágy Ökumenikus Művelődési Egyesület, 2011.)

Fennmaradtak Márkus Zsuzsa szívszorongató versei, nem igényelnek magyarázatot:

1.

Nem tudom, hogy napok óta mi van velem,
Mért könnyes még mindig mind a két szemem.
Azt mondják, hogy vége van meggyünk hamar haza,

Én már semmiben sem hiszek, ó mindenekural!
Nem tudom elhinni, hogy szabad leszek,
újra az utcában járkálhatok, kelhetek,
Élhetek mint ember, nem mint rab madárka,
Itt a falak mögött becsukva, bezárva.
Elhiggyem Istenem, hogy haza megyek,
És drága jó apám megfogja a kezem.
Édes jó Istenem add, hogy így legyen
És soha többé el ne engedjen!

2.

Nem így képzeltem el,
Hogy ennyi év után
Hazajövök és nem várnak rám.
Üres a ház, mint egy árva fészek,
Mit elhagyott a fecsképar.
Nincsen ajtó, nincsen ablak
Itt a szellő ki-be járhat
Meghalt tán az élet benne?
Nincs apám, ki rendbe tegye?
Apám, ha vagy miért nem jössz már haza?
Nem érzed, hogy várunk rád én és anya?
Gyere már, vagy írd, hogy mi van veled!
Nem sírnánk oly sokat,
S ez jobb volna Néked!
Ha a földön vagy még
Siess haza
Hanem élsz jó apám s a mennyekben jársz fenn,
Tekints le mindég ránk,
és kérd te is az Istent,
Hogy helyetted is segítsen meg minket!

3.

Idelent a földön édes drága apám
Tehozzád könyörgöm, nézz széjjel a földön!
S fiad ha meglátod, vezesd őt haza
A családi házba, hol reszketve várja
Kis húga és az édesanyja!
Vigyázz ránk édes odafent az égen
Isten fizessen meg nagyon sokszor érte!
Elmesélek még egy hihetetlennek tűnő történetet, amelyre egy családi visszaemlékezés kapcsán derült fény. Ráczug-pusztán Torbágy külterületének számított korábban, s volt ott egy kúria, amelyet a helyiek csak Ráczug-kastélynak hívtak – amely egyébként 1980-tól az Omega zenekar stúdiója lett. Az épületet megvásárolta a 30-as években egy zsidó textilgyáros nagyiparos, Gönczi Ferenc, az Első Szövő- és Kötőgyár Rt. vezérigazgatója. A birtokon elismert tehenészetet tartott fent. Személyzete Biáról járt át hozzá dolgozni. Az uraságot nagyon kedvelték, mivel jól bánt az embereivel, s ez éppen a háború borzalmi között mutatkozott meg igazán. Egyik cselédjével elrejtették az érté-

keit, melyet a háborút követően sértetlenül kiástak a helyéről ugyanazzal az emberével. A II. kerületi, Nyúl utcai lakásában ugyanez a biai cselédje befalazta őt, és 2-3 naponta hordták neki az élelmet a nyilasuralom hónapjai alatt. Gönczi Ferenc túlélte a Vész-korszakot, folytatta a textilipari tevékenységét, majd feltehetően a gyárak államosítása után emigrált Hollandiába, ahol állítólag sokat tett a textilipar fellendüléséért. Életét és megmaradt vagyonát a biai cselédjének köszönheti, akinek leszármazottai most is itt élnek. Természetesen egy kutatás kapcsán ilyenkor felmerül a kérdés, a családi történetek megbízhatóságával, vagy igazolhatóságával kapcsolatban. Ugyanakkor minden történetileg ellenőrizhető adat, körülmény megegyezett az elbeszélésben elhangzottakkal, így semmi okunk nincsen kételkedni az embermentő történet hitelességében.

Komáromi vonatkozások is előkerültek a helytörténeti emlékek összegyűjtésekor, melyek voltak ezek?

Igen, a leggazdagabb biai zsidó família, Schultheisz Adolf egyik lánya egy komáromi zsidó kereskedőhöz ment férjhez. Weisz Artúr és Schultheisz Vilma házassága 1907. augusztus 28-án Bián kötöttet. A körülmények és a leszármazottak elbeszélései azt valószínűsítik, hogy nem szerelmi házasság volt, hanem a gabonakereskedő Schultheiszék két lisztkereskedő fiához adták lányukat, Vilma Komáromba, Rózsát Párkányba. A két nő akkoriban kapott részesedést apjuk cégében. Weisz Artúr és Schultheisz Vilma Komáromban éltek a Kossuth tér 48. szám alatt, itt született négy gyermekük: István (1908), Magda (1910), Endre (1915), Edit (1916).

Folytatás a következő oldalon.

Múltunk öröksége

Litomericzky Nándor, építész gyűjtéséből

Rauscher György

„Egy földünk sikere. (Rauscher György képeiről). Vasárnap nyílt meg Budapesten az Ernst múzeumban a K. U. T. című, ma egyik legelső művészeti egyesületnek nagy kiállítása. A K. U. T. ma Budapesten a Szinyei Társaság mellett a legkiválóbb magyar mestereket mondhatja tagjának. A pesti nagy lapok szerint a „Képzőművészek új társaságának ez a kiállítása az egész idejének egyik legjelentősebb eseménye. A társaság tendenciája kissé progresszív, de vezető mesterei szigorúan őrködnek, hogy csak az kerüljön a publikum elé, ami egészen komoly, mély művészi törekvés. A vezető Vaszary János, aki annak dacára, hogy 60 felé közeleg, gigászi erővel rengeteg temperamentummal, dobja vászonra mondanivalóját, legyen nagy méretű vagy akár kisebb vázlat.

Mintegy 40 képpel szerepel, melyeknek legnagyobb részét az elmúlt esztendőben Párizsban készítette. A másik nagy mesternek, Rippl-Rónainak néhány muzeális értékű portrajta szerepel. Csók István csak néhány vászonnal vesz részt, melyek nem egészen reprezentálják az ő nagy tudását. Az ismert mesterek közül részt vesznek még Perlett-Csaba Vilmos, Márfy Ödön, Bornemisz-sza, Kmetty, Cigány Dezső, Egry és Schieiber Hugó. Az itt említettek a K. U. T. Tagjai, akik ez alkalommal meghívták a fiatalokat, hogy ve-

lük együtt állítsanak ki. Nagy örömmel küldték be a fiatalok munkálkodásuk legjavát, hogy a szigorú kritikán átesve a nagyközönség elé kerüljenek. A zsűrizés a vártnál is szigorúbb volt, mert a beérkezett 600 kép közül összesen 120 darabot vettek be. Ezek közül vagy 20 olajfestmény, a többi, mint grafika vezet. Rauscher Györgynek két nagyobb kompozícióját vette be a zsűri, az akasztás alkalmával azonban helyszűke miatt, még ebből is egy lemaradt. A megnyitás előtti napon amikor tudtára jutott ez a megrövidülés, egész kedvetlenül és bosszúsan, protekció hiányának tulajdonította ezt a háttérbehelyezést. Mikor azonban már az előző szombati esti lapok és a vasárnapi nagy napilapok majdnem kivétel nélkül kiemelték őt a 60 kiállító fiatal közül, ezzel mintegy visszaadva önbizalmát, rehabilitálnak érezte magát. Alant közlünk néhány budapesti lapnak a kritikáját. (Világ) ... egész külön utakon jár Rauscher, majdnem grafikus hatású Skielők című kompozícióján. („Az újság”) ... x. y. És Rauscher Györgyöt nevezzük meg a fiatalok közül, mint a legtehetségesebbeket“ ... („Magyarország”) (A 60 kiállító fiatal közül 12-t említ meg)... ötletes kompozíció Rauscher György Sielők című képe... „Esti kurír”) (öt fiatalot említ meg)... Rauscher György expresszív dekoratívítású Sielők-re kíván megemlést... A („Pester Lloyd”) is szépen emlé-

kezik meg fiatal földinkről. A kiállításon még két komáromi szerepel: Feszty Masa, néhány tájképpel és Rafael Győző két rajzzal. Rafael Vaszary tanítványa volt, igen komolyan elmerülve dolgozik, mestere szereti őt. Alkalmunk volt Rauscher Györggyel, aki már megérkezett Pestről, a kiállításról beszélni, biztosra veszi, hogy a mostani erkölcsi siker után, sikerülni fog neki az őszi sazon-ban az Ernst múzeumban egy kollektív kiállítás keretében bemutatkoznia. Különben a Skielőket nem a legjobb képének tartja. A kiállítás megnyitásával egy időben adott ki a fent említett társaság egy „Kút” című művészeti folyóiratot, mely ma talán az egyetlen ilyen nemű Budapesten. A komáromiak figyelmét is felhívjuk erre a lapra, melyre egész évi előfizetés 90 ezer magyar korona. Fiatal tehetségeinknek, továbbra is komoly és nagy sikert kívánunk.” (Komáromi Lapok, 47. évfolyam, 40. szám, 1926. 04. 03., 9. oldal)

Folytatás az előző oldalról.

Weisz Artúr apjával dolgozott az első világháborúig, amikor állandó katonai szolgálatot teljesített. A komáromi malmukat 1917-ben eladták, s a család fő a harcok végeztével a Haditermény Rt. komáromi lisztelosztója lett. Édesapja, aki egyben üzlettársa is volt, 1918 novemberében elhunyt, és közös vállalkozásukat a fiú abbahagyta. Trianont követően visszatelepültek Biára, s hosszú évek levelezése után végül 1925-ben kapták vissza magyar állampolgárságukat. Később Budapestre költöztek, szűkös körülmények között éltek. Vilma és Artúr hamis papírjaik révén túléltek a vészidőszakot a fővárosban, ebben Edit lányuk árja férje segített nekik.

Fantasztikus élmény volt, amikor megismerkedtünk a család leszármazottaival, a Svédországban élő Anna Af Klinteberggel (Fazekas Anna), aki Weisz Artúrék unokája, valamint az ő gyerekeivel. Kiderült, hogy a család birtokában van egy muzeális értékű

hagyaték, számos fotóval, irattal, dokumentummal, melyek visszanyúlnak a 19. század első feléig és egészen a háború utáni időszakra tartanak. Ennek alaposabb feldolgozásával a komáromi Weisz család története is kibontakozhat. S hogy néhány konkrétumot is említsek, előkerült Weisz Artúr és Schultheisz Vilma esküvői meghívója, köszöntő kártyája és maga az ünnepi menü, valamint iskolai bizonyítványok, magyar és szlovák nyelvű anyakönyvek, az állampolgársági bizonyítvány, családi levelek vagy éppen egy Komáromból Biára küldött befizetési elismervény.

Mi lesz az összegyűjtött információk sorsa, további tervei a témával kapcsolatban?

A kutatás eredményeképpen megjelent egy ún. leprellő-kiadványunk, A biatorbágyi zsidóság nyomában címmel, amely tulajdonképpen egy helytörténeti sétakalauz, az egykori zsidó helyszíneken vezet végig. Több tucat érdeklődő kíséretében május 26-án tartottunk egy sétát a kiadvány alap-

ján Tótpál Judit építésszel, a Kalandozások Biatorbágyon sorozat – melynek 13. tagja a zsidóságról szóló leprellő – szerkesztőjével. A munkacsoport által összegyűjtött információk pedig ősszel egy nagyobb kötet formájában jelennek meg. A könyv bemutatója november 10-én várható. Tervezzük továbbá ugyanezen a napon a zsidótemetőnél egy információs tábla elhelyezését és emlékhelyé történő átadását. Az Értéktár Bizottság a sajtó honlapján a helyi értékek között fogja bemutatni a kutatási eredményeket. A közeljövő tervei között szerepel a településen egy helytörténeti gyűjtemény létrehozása, amelynek reményeim szerint méltó része lesz a kutatás során összegyűjtött számos értékes fotó, irat, dokumentum digitalizált és rendszerezett bemutatása. Bízom benne, hogy az idáig alig ismert kicsiny biai zsidó közösség ezáltal bekerül mind a településünk, mind a magyarországi zsidóság történetének szövetébe.

„Építs nekem hajlékot!” Interjú Deákné Oszkó Ágnes Ivettel

Deákné Oszkó Ágnes Ivett művészettörténész vagyok, négy gyermekem van, és közel 20 éve, még az egyetemi tanulmányaim alatt kezdtem el a zsinagógák építészetével foglalkozni. Másfél évtizede dolgozom a hazai örökségvédelem egyik alapintézményénél, a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) Kutatási Osztályán. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a gyermekekkel otthon töltött évek alatt folytatott egyéni kutatómunkámat az intézmény befogadta, és az elmúlt években két, a zsinagógák történetét bemutató kiállítás-sorozatot is létrehozhattam.

2023-ban jelent meg Negyela Lászlóval közös könyvünk „Építs nekem hajlékot!” – Szubjektív zsinagógatúrák a Kárpát-medencében címmel. Miként született meg a kötet?

Az album az azonos című, közösen készített kiállítást követően jelent meg. A Magyar Művészeti Akadémia kért fel szerzőtársammal együtt, hogy az eredetileg 14 épületet bemutató kiállítás anyagát bővítsük ki, hogy egy a történelmi Magyarország zsinagóga-építészeti örökségét bemutató album szülessen. Közel félszáz zsinagóga kapott helyet a könyvben, amelynek kultúrtörténeti részeit szerzőtársam írta, az építészettörténetet én, a professzionális fotókat pedig a MÉM MDK fényképészei készítették.

Mely vidékek zsinagógáit keresheti fel az Önök vezetésével az olvasó?

Válogatásunkban arra törekedtünk, hogy a Kárpát-medencének mind a mai országhatárokon belüli, mind az azon túli magyar vonatkozású épületeit és közösségeit reprezentáljuk. Nem törekedtünk a teljességre, ez szétfeszítette volna a kötet kereteit. Ebből kifolyólag számos zsinagóga kimarad, ugyanakkor a könyvben szereplő épületek valamilyen szempontból jelentősnek, tipikusnak mondhatók. A fővárosi zsidóságot az ún. „pesti zsidó háromszögön” túl a budai oldal történetileg fontos épületei, és a külsőbb kerületek, így pl. a Ferencváros vagy Kőbánya zsinagógái képviselik. Külön fejezetekbe kerültek a Vajdaságra is kitékintő Alföld, a Felvidék, a Partium, Erdély, a Muravidék, Nyugat-Magyarország zsinagógái, de a Tokaj-hegylajai borvidék egykori kereskedelmi központját képező Mád és környezete is. A kilenc fejezet egyes helyszínei vagy történelmi, vagy földrajzi kapcsolatban állnak egymással, és útiterv-szerű sorrendben következnek. Annak érdekében, hogy az olvasók akár útikönyvként, sorvezetőként is használhassák a könyvet, lemondunk a kronológiáról. Az épületek állapotát tekintve vannak szépen, szakszerűen felújított zsinagógák, és akad egy-két rosszabb állapotú vagy romos is. Könyvünk azt is reprezentálja, hogy az utóbbi két évtizedben számos épületet felújítottak.

Fotó: Radovan Vojenčák

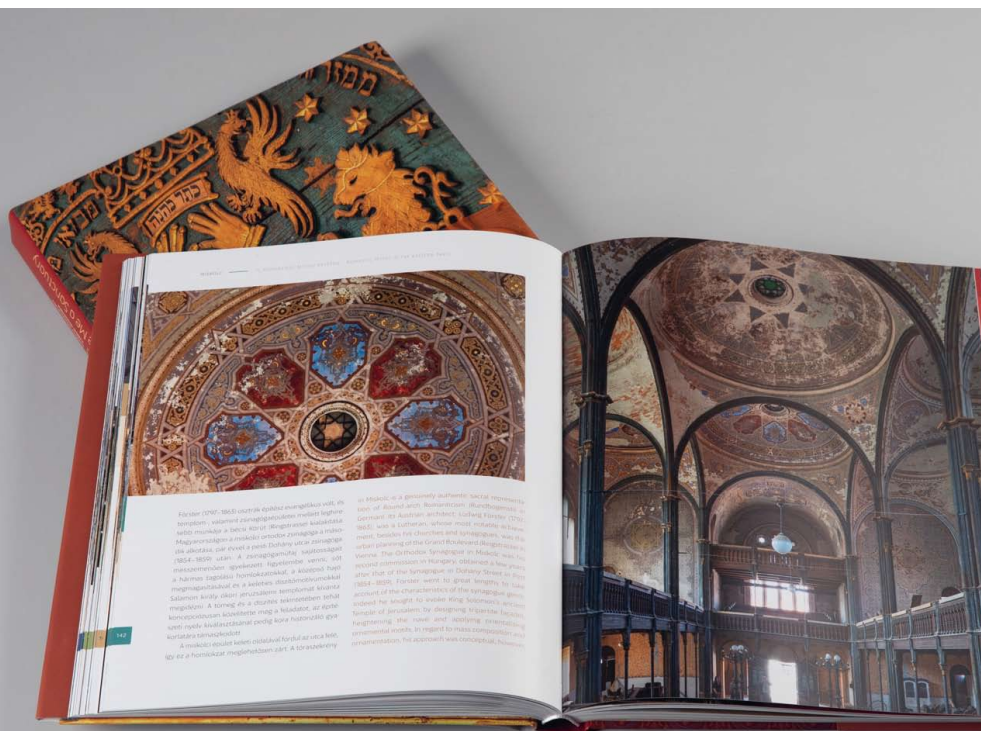
Kiknek szól a kiadvány, hol szerezhető be?

A könyvet az építészet, a kulturális örökség, az utazás szerelmeseinek ajánljuk, akik szívesen ismerkednek közeli és távolabbi vidékek történelmi vagy építészeti érdekességeivel, nem beszélve a zsidó kultúra gazdagságáról. A csodás, nagy méretű képeket szakmai igényességgel, de közérthető, olvasmányos stílusban megírt ismertetések kísérik. Az egyes zsinagógák bemutatását egy-egy névjegy vezeti be, amelyben táblázatos formában szerepelnek a legfontosabb információk: a helyszín adatai, az építetők, az építés ideje, az építész(ek) neve, de a jelenlegi funkció és az esetleges kitérítések is, hogy a leíró részek elolvasása nélkül is képet kaphassanak az érdeklődők az épületekről.

Milyen volt a fogadtatása a könyvnek? Vannak-e további terveik a témában?

Elsősorban a könyvben szereplő helyszínek közül válogattunk a könyvbemutatók, illetve író-olvasó találkozók szervezésekor. Az a tapasztalatom, hogy a közönség mind azokon a helyszíneken, amelyek ma a kulturális szféra keretén belül működnek, így pl. Baján, ahol a Városi Könyvtárnak ad otthon az egykori zsinagóga; mind a hitközségi használatú épületekben, pl. Szegeden, Marosvásárhelyen nagy érdeklődés és lelkesedés övezte a könyvet. Nagykánizsán, ahol a műemléki védettségű zsinagóga rendkívül rossz állapotban van, a több mint félszáz résztvevő között a város azóta megválasztott polgármestere és főépítész is meghallgatta a könyvbemutatót. Reméljük, hogy albumunk felhívja mind a nagyközönség, mind a döntéshozók figyelmét a még felújításra váró zsinagógák helyzetére.

PA-PT

Zsidó gyerekek a Duna-partról

Szemelvények Herzog Itzhak kéziratából – 38. rész

Drámai találkozó 2004-ben

Kedves olvasó, könyvem végéhez érek lassan, és most elmesélem a csodálatos találkozó részleteit a Duna-parton, azon május 23-ai vasárnapon, a fent említett évben. Unokám, Itamar, 13 éves volt, már bar micvá után. A mi vallásunk szerint ebben a korban a gyerek már éretnek nyilvánul, itt nagyon szépen megünnepelik ezt az eseményt, mint egy kis lakodalmat. Megígértük neki, hogy elvisszük őt magunkkal, hogy lássa mindazt, ami a gyerekkorommal kapcsolatos a faluban, Budapesten és Újvárbán, amiről már meséltem neki. Ezt ajándékképpen kapta. Anyja, Dalit, mikor meghallotta, mindjárt tiltakozott: „Mi az, hogy elviszitek Itamart? És mi van velem, Naommal, Morral és Jaellel?” Mondtam neki, jó, mit vitatkozzak veled, gyertek mindannyian, majd az örökség számlájára. Így elrepültünk Pestre, ott végigjártuk a velem kapcsolatos helyeket, és aztán gyönyörködhetek a főváros szépségeiben. Nekem és Juditkának is kellemes volt 13 év után újra viszontlátni Budapestet. Akkor már láttuk a Dohány utcai zsinagógát belülről is, csodaszép volt. Ez csak mutatja, milyen gazdag, tehetős zsidók éltek a monarchiában. Három nap után átvettük a nagy autót, és elkezdtünk utazni Mocs felé. Megálltunk Szentendrén, itt vett a leányom emléktárgyakat és megtekintettük az esztergomi bazilikát. Átkeltünk a Dunán, Parkányon keresztül tovább haladtunk nyugatra. Szívem kezdett gyorsabban dobogni, és újra elárasztottak az emlékek. Végre megláttuk a táblát: Mocs. Bekerültünk a faluba. Nem volt semmi, amit felismertem volna. Mindjárt mondtam vejemnek, hogy hajtson ki a Duna-part felé. Az első elkanyarodásnál befordultunk, és elértük a folyót. Én már nem emlékeztem, hogy merre volt a szüleim háza és Ernőké. Felértünk egy magas töltésre, aztán kiderült, hogy a 60-as években az árvíz elárasztotta az egész falut, és azért lett építve a töltés. Bementem az első házba, és megkérdeztem az asszonytól, hogy meg tudja-e nekem mondani, hol vannak vagy voltak a Herzog családok házai. „Sajnos nem tudok segíteni magának – válaszolt az asszony –, mert én csak ötven éve lakom itt. Bemegyek a szomszédnőhöz, aki falu szülőtte, öreg asszony, biztos tudni fogja útbaigazítani magát.” Ő bement a szomszédhoz, mi pedig néztük

a folyót, meséltem és magyaráztam a családnak. Többek között elmondtam, hogy ott látszik egy sziget, ahol lubickoltunk a folyóban. Mikor a Duna úgy megáradt, hogy elérte a házunk kőfal peremét, stb.

Jön felém egy jólöltözött, alacsony termetű asszony. Soha nem fogom elfelejteni, 2004. május 23. volt, vasárnap. Megyek eléje: „Jó napot, asszonyom, nevem Herzog Lajos, Miklós fia. Biztos ismerte a családot.” Néz rám az asszony, erősen áthatóan. Mondom neki: „Eljöttem Izraelből a családommal, szülőfalumba, hogy lássák (megmagyaráztam neki a gyökerek látogatását), hol voltak szüleim és Ernő és Rezsinek a házai, mert nem emlékszem pontosan.”

Felel nekem az asszony: „Persze, hogy ismerem a Herzog családot. Mindenki ismerte a faluban. Milyen kár, hogy Rezsint meg Ernőt és a falu összes zsidóját elpusztították.” És aztán mondja tovább: „Persze, hogy tudom, hol vannak a házak, még megvannak. És arra is emlékszem, hogy sétált magával, mikor megszületett, az anyja a gyerekkocsival. Láttam magát, mint kisgyereket. Láttam. Aztán itt hagyták a falut, ugye? Attól féltem, hogy maga is odaveszett.”

Többek között mondom neki: „Maga tudja, hogy én vagyok az egyetlen gyereke Miklósnak, aki, mint biztos emlékszik, meghalt '39 elején.” Néz rám a nő, mintha érezném, hogy vívódik magával, mielőtt mondja a szavakat. „Nem, maga nem az egyetlen fia Miklósnak. Én vagyok a maga féltestvére, nővére, apja oldaláról.” És egy könny jelent meg a szeme sarkában.

Mit mond ez az asszony? Nem is akartam elhinni az első másodpercekben. Jól hallottam? Mintha fejbe ütöttek volna. Elkezdtem szédülni, muszáj volt leülni egy padra. Látom könnyeit kicsordulni szeméből. „Mit mond maga, hogy maga a nővérem apám részéről?” Igen, mondja mellettem ülve. Anyámnak, aki tanítónő volt, szerelmi viszonya volt Miklóssal, és én '26-ban születtem. Akkor még apánk agglegény volt. Maga '32-ben született, igaz? Idősebb vagyok magától hat évvel. Mennyire örülök, hogy a sors összehozott minket. „Nevem Mellek Emma. Tudja, ki volt Emma? Gondolkoztam egy kicsit, és aztán eszembe jutott, hogy nagynéném, aki fiatalon meghalt. Szintén Emmának hívták. Hát, mondom neki, fantasztikus véletlen. Életünk végéig nem találkozhattunk

Fotó: Wikipédia

volna, hogyha most járunk erre. És anyám tudhatott erről? Kértem őt. Nem tudom, feleli. Jó, mondom, majd, ha találkozok vele a túlvilágon, biztos megkérdezem tőle. Feltettem a kérdést új rokonomnak: Apám támogatta az anyját?

Igen, válaszolja, mindig adott valami támogatást. Kértem őt: De hát miért nem próbált felkutatni, ha tudta 13 évvel ezelőtt, hogy élek? Igaza van, nem tudtam, hogy hogyan és miképp. Addig azt hittem, hogy maga is elpusztult. De nem számít, fejét az égre emelve mondja elcsukló hangon: Én vallásos református vagyok, és hiszek benne, hogy a Mindenható így akarta. Szavait aztán jóváhagyta a tisztelendő is, akivel később találkoztunk. No de most már, mondom, tegezzük egymást. Igaza van, Lajcsi, hisz testvérek vagyunk.”

Jichak, mondja feleségem! Apu mondja Dalit és a férje, Noam, mi történt, miért vagy úgy érzékenyülve? Mit mondott neked ez az asszony? Mondom nekik héberül. Ez az asszony azt állítja, hogy ő az én féltestvérem apám részéről. Judit gyanakvó természetű. Mi mit mondjunk, hogy te vagy az ő féltestvére? Valami itt nincs rendben, ez hihetetlen. Talán csak kitalálta ezt, hogy esetleg valamit adjál neki. Mondom nekik: Én hiszem, hogy igaza van. Már az arca is látható hasonlóságot mutat, és azonkívül, egy perc alatt ilyen mesét kitalálni lehetetlen.

(A részletet a szerző engedélyével közöljük.)

DR. ORNA
MONDSCHHEIM

Löwinger Mancsi szakácskönyvéből Felhőterápia

A mai feszült napokban sokan keresnek olyan terápiás módszereket, amelyek megkönnyítik a mindennapi stressz kezelését és csökkentik a szorongást. A modern világ tempója nem könnyű mindenkinek, különösen azoknak, akik a Föld közel-keleti részén élnek. Több mint kilenc hónapi feszültség és veszély nagyon hat az ember szervezetére, és sokan keresnek új terápiás módszereket.

A héten egy ismerősöm, aki már kipróbált több módszert, és kedveli a pszichoterápiát, mert annak segítségével új folyamatot kezdett az életében és sokkal pozitívabban értékeli a mindennapi dolgokat, kíváncsi lett és csatlakozott egy csoporthoz. A résztvevők jóga matracot kaptak, és a tágas kertben, háton fekvé nézték a felhőket. A feladat az volt, hogy mindenki próbálja olvasni a felhőket, válasszon ki öt képet, amelyet látott az égen, és írjon egy rövid mesét róluk. A résztvevők hangosan felolvasták a mesét, a többiek értékelték, majd utána volt egy rövid privát megbeszélés a csoportvezetővel.

Ez egy érdekes módszer, amely nagyon hasonlít az imaginatív terápiára, mivel azok a képek, amelyeket a páciens lát, valójában nem a tudatállapotot mutatják, hanem a tudattalan problémáit, félelmeit és más lelki konfliktusokat, amelyeket fel

kell dolgozni és pozitív helyzetbe hozni. Ezt a terápiát nem csak felhős napokon lehet gyakorolni. A klinikán nagy képernyőn vetítenek felhőket, így tovább lehet gyakorolni. Egy érdekes tény, amit az ismerősöm mesélt, hogy majdnem mindenki látott a felhőkben tejszínhabos süteményt. Valójában mindenki szereti az édességet, és ha nincs semmi egészségi akadály, az édesség fogyasztásának jó hatása van. A cukor és a szénhidrátok segítik a „boldogsághormonok”, a szerotonin, a dopamin és az endorfin termelődését, amelyek hatására csökken a szorongás és a stressz – de ez valójában csak érzés, így nyugtatjuk meg a lelkünket.

A következő sütemény, amelyet itt Izraelben fekete erdő süteménynek hívnak, egy kicsit hosszasan, de jó terápia. Kikapcsolódunk a mindennapi problémáktól, beállunk a konyhába és 16 hozzávalóból egy dicséretre méltó süteményt készítünk.

Hozzávalók a tortához: 2 tojás, 1/2 pohár olaj, 1 pohár kefir, 1 pohár víz, 25 dkg cukor, 10 dkg kakaó, 28 dkg liszt, 2 kávéskanál sütőpor, 1 kiskanál szóda bikarbóna, 1 kiskanál só, 1 üveg cseresznye.

Hozzávalók a krémhez: 75 deka tejszín, 1/2 pohár porcukor, 3 evőkanál vaníliás pudingpor, 15 dkg keserű csokoládé, 15 darab cukrozott cseresznye.

Elkészítés: Összekeverjük a tojásokat, olajat, kefir és a vizet. Hozzáadjuk a cukrot, majd adagolva a kakaót, lisztet, sütő-

Fotó: Wikipédia

port, szóda bikarbónát és a sót. Előmelegített, 160 fokos sütőben, 26 centiméter átmérőjű formában 40 percig sütjük. Miután kihűlt, három lapra vágjuk. Elkészítjük a tölteléket: felferjük a tejszínhabot a cukorral és a pudingporral. 1/3-át félretesszük. A csokoládét felolvasztjuk és hozzákeverjük a 2/3 tejszínhabhoz. Két tortalapra rákenjük a csokoládés habot, és rászórjuk a cseresznyét. Összerakjuk a tortát, és a tejére a maradék 1/3 tejszínhabot kenjük, majd cseresznyével díszítjük.

Jó étvágyat!

חמשה חומשי תורה

מדויקים על צד הוורוד טוב על פי
המסורה

הוורוד בעין נפרץ

על ידי

החכם המוכתר מוהרר

מאיר הלוי לעמרים

Kadisha Leibmann

Fleischmann Tibornak

1942. jan. 20-án

5702. adar 3-án
1942. feb. 20-án

Bevételek

Dr. Waldmann Ernő

בערלין

ברפוס הארון טראוויטש 111

שנת ה'תרצ"ד

Padokba zárt emlékek

A zsinagóga felújítása során a padok is megújulnak. A munkálatok elején az évtizedek óta zárva lévő imakönyv, talesz és tvilintartó szekrények felnyitásra kerültek. Soknak már régen elveszett a kulcsa. A tárlókból érdekes dokumentumok kerültek elő.

Az egyik imakönyv belső borítóján Dr. Waldmann Ernő főrabbi üzenete olvasható, melyet 1942. február 20-án, 5702. adar 3-án írt tanítványának Fleischmann Tibornak bar micvája alkalmából, amikor a könyvet ajándékba adta a fiatalembernek. Az ekkor 13 éves fiú neve szerepel a Vészkorszak komáromi áldozatainak névsorában, ezek alapján a 16. születésnapját sajnos már nem élhette meg.

Előkerült egy szlovák nyelvű meghívó is 1947 nyaráról, melyben a Chevra Kadisha közgyűlésére hívják a tagokat a Beneš utca 9. szám alatt található hitközségi nagyterembe. A napokban talált dokumentumok közösségi oldalunkon tekinthetők meg.

Dedičstvo našej minulosti

Zo zbierky architekta Nándora Litomericzkého

Čo varili v Chudobinci v roku 1933?

„Židovská vývarovňa pre chudobných je tichučko učupená v chudobinci na Eötvösovej ulici. Dobré srdcia komárňanskej židovskej komunity sa diskretné a šlachetne obetujú aj na tento sociálny pomocný účel. V duchu dobročinnosti opatruje najmä starších, kŕmi a stará sa o odkázaných. Je neoficiálnou inštitúciou, ktorú organizuje a udržiava židovská komunita. Chudobní sa tu schádzajú po jedenástej hodine dopoludnia. V čistej, upratanej jedálni trávia čas v tichom rozhovore, kým obsluha neprinesie jedlo. Aké milé gesto: v kuchyni a pri obsluhovaní sa obracajú miestne dámy a slečny. Je v tom akási biblická úprimnosť a duch. V kuchyni dnes pracuje pani Gyuláné Bergt, pani Jenóné Fried, pani Mihályné Sebő, pani Béláné Krausz a slečna Malvin Delej. Vďaka agitácii Jenóho Frieda, Ernóho Nádora, Kornéla Zsombora a úsiliu ich pomocníkov tu denne podávajú 65–70 chutných obedov, najmä vďaka láskavosti židovskej komunity, jej vecných a finančných darov. Tieto vecné dary zaplnili celý veľký sklad. V kuchyni denne pomáhajú štyri dámy. Rituálnym jedlom obdarúvajú miestnych a mestom prechádzajúcich chudobných. Okrem toho – najmä pre deti – podávajú aj raňajky: 10 až 50 denne. Aj dnešný obed je chutný: hrachová polievka, kapustový prívarok s párkami a dvojitou žemľou. Mladé dievčatá prinášajú obed na stôl pre každú chudobnú staršiu osobu. Každý má pohár, tanier a príbor. Pre tých, ktorí sem nedokážu dôjsť, posielajú jedlo domov. Vôňa dobrého jedla, čistota, poria-

dok. Úsmev dobrého ženského srdca pridáva jedlu na chuť. Starčekovia a starinky obedia v tichosti, po jedle si dajú aj siestu. Majú čas: celý zvyšok života... Starostlivosť chudobinca však siaha ešte ďalej. Je skutočným útlkom pre piatich stálych obyvateľov, ktorí sa tu pekne usídlili vo svojich izbách. Za slnečného počasia sa prechádzajú po dvore. V daždivom počasi si toho majú veľa čo povedať. Tému na rozhovor poskytuje aj samotný chudobinec... V druhej izbe bývajú traja chudobní študenti, aj o nich sa stará chudobinec. Začiatkom zimy rozbegli veľkú kampaň na zaodetie detí – aj tá bola úspešná. V Komárne ešte stále žijú ľudia s dobrým srdcom. Ale tých, na pomoc odkázaný, je viac.“ (Komáromi Lapok, ročník 54, číslo 12, 11. februára 1933, strana 3)

Lodenica Makabi

„Súťaž v plávaní a veslovaní, ktorá sa konala v súvislosti so slávnostným otvorením lodenice Makabi, mala veľký úspech. Od nášho korešpondenta 18. augusta. Ku komárňanským, trochu ťažko sa rozbiehajúcim vodným športom včera pribudla ďalšia súčasť. Športovo-kultúrne združenie Makabi pred početným publikom slávnostne otvorilo novú lodenicu na brehu Váhu, ktorá slubuje, že sa stane hlavným pilierom komárňanskeho plaveckého a veslárskeho športu. Slávnostné príhovory predniesli: pán Imre Schwartz v slovenčine a pán Frigyes Fried v maďarčine, po nich nasledovali pozdravy delegátov jednotlivých športových zväzov. Dr. Károly Geöbel zaželel Makabi v súvis-

losti s týmto ich významným počínom veľa úspechov v mene KŠZ a KFC, Dr. Neumann za Zväz Makabi a Dr. Lénárd za Plavecký klub Bar-Kochba v Bratislave. Po slávnostnom otvorení sa konali skutočne príkladne zorganizované veľké veslárske a plavecké preteky (preteky sandolínov, kraul detí, preteky na gumových člnoch, kraul mužov na 50 m, kraul mužov na 100 m, prsia ženy na 50 m, kraul žien na 100 m, znak mužov na 100 m, preteky na kanoe, skoky do vody, veslárske preteky štvoriek, štafeta kraul na 4x50 m, zmiešané štafety na 4x50 m, vodné pólo.) V týchto disciplínach súťažili pretekári z Makabi, KFC, RTJ a niekoľko plavcov z Bratislavy. Vynikajúce výsledky Komárňanov vzbudili všeobecnú pozornosť. Po vodných súťažiach nasledovali volejbalové zápasy, ktorých sa zúčastnili družstvá Sokol, Makabi, KFC a RTJ. Slávnostné otvorenie lodenice zavŕšilo vo večerných hodinách vynikajúca rybacia polievka. Komárňanské listy s radosťou pozdravujú Makabi pri príležitosti tohto významného milníka. Výstavba lodenice znamená, že jej vedenie si uvedomuje, aké je jej poslanie, a mieni ho zo všetkých síl naplniť. Lodencia a život v nej určite obohatí komárňanský športový život, a ak medzi Makabi a plaveckým oddielom KFC vznikne zdravá rivalita, môžeme ľahko predpovedať, že komárňanské vodné športy budú napredovať milovými krokmi. Práve v tom vidíme význam nedelňajšej slávnosti a športovému oddielu Makabi prajeme do budúcnosti veľa úspechov.“ (Komárňanské listy, ročník 57, č. 67, 19. augusta 1936, strana 5)

„Postav mi prístrešie!“

Rozhovor s Ágnes Ivett Deákné Oszkó

Volám sa Ágnes Ivett Deákné Oszkó, som historička umenia, mám štyri deti a architektúre synagóg som sa začala venovať takmer pred dvadsiatimi rokmi, ešte počas vysokoškolských štúdií. Už poldruha desaťročia pracujem vo výskumnom oddelení Maďarského architektonického múzea a dokumentačného centra ochrany pamiatok (MÉM MDK), jednej zo základných inštitúcií ochrany maďarského kultúrneho dedičstva. Mám to šťastie, že inštitúcia akceptovala môj individuálny výskum, ktorý som vykonávala počas rokov strávených doma s deťmi a že som v posledných rokoch mohla zostaviť dve výstavy o dejinách synagóg.

V roku 2023 vyšla v spoluautorstve s Lászlóm Negyelom vaša knižka *Postav mi prístrešok - Subjektívne prehliadky synagóg v Karpatskej kotline. Ako vznikol tento zväzok?*

Album sme vydali po inštalovaní výstavy s rovnakým názvom, na ktorej sme pracovali spolu. Maďarská akadémia umení nás požiadala, aby sme materiál výstavy, v rámci ktorej sme pôvodne prezentovali 14 stavieb, rozšírili a vytvorili tak album prezentujúci architektonické dedičstvo synagóg na území historického Uhorska. Do knihy sme teda zaradili takmer päťdesiat synagóg – autorom kultúrno-historickej časti je môj spoluautor, ja sama som napísala časť architektonickú, autormi profesionálnych fotografií sú fotografi MEM MDK.

Ktoré synagógy môže čitateľ vďaka vašej publikácii navštíviť?

Snažili sme sa vybrať tak, aby sme predstavili budovy a komunity maďarského významu z celej Karpatskej kotliny, tj. aj tie, ktoré sa nachádzajú v súčasnom Maďarsku a aj tie, ktoré sú za jej dnešnými hranicami. Nesnažili sme sa o úplnosť, veď zväzok mal svoje parametrické hranice. Z tohto dôvodu sme do nej mnoho synagóg nezahrnuli, avšak budovy, ktoré v knižke nájdeme, sú niečím významné a v určitých ohľadoch typické. Židovskú komunitu hlavného mesta reprezentujú okrem tzv. peštianskeho židovského trojuholníka historicky významné budínske budovy a synagógy okrajových štvrtí, ako sú Ferencváros a Kőbánya. Samostatné kapitoly hovoria o dolnozemskej synagógach – medzi nimi aj o stavbách Vojvodiny, ako aj o synagógach na území dnešného Slovenska, Partia, Sedmohradska, Prekmurja, západného Maďarska a bývalého obchodného centra tokajskej vinárskej oblasti, mesta Mád a jeho okolia. Jednotlivé lokality z deviatich kapitol sú buď historicky alebo geograficky prepojené a uvádzame ich v slede po určitej trase. V záujme toho, aby čitatelia mohli knihu používať aj ako turistického sprievodcu, sme od chronológie upustili. Čo sa týka stavu budov, niektoré synagógy sú krásne a odborne zrekonštruované, nájdú sa však aj také, ktoré sú v horšom stave alebo v ruinách. Naša

Foto: mmaklado.hu

kniha hovorí aj o tom, že mnohé synagógy boli v posledných dvoch desaťročiach zrekonštruované.

Pre koho je publikácia určená a kde ju možno získať?

Kniha je určená milovníkom architektúry, kultúrneho dedičstva a cestovania, ktorí chcú spoznať historické a architektonické atrakcie blízkych i vzdialených krajín, nehovoriac o bohatstve židovskej kultúry. Nádherné veľkoplošné fotografie dopĺňajú odborné, avšak pre čitateľov zrozumiteľné zaujímavé texty. Opis každej synagógy začína vizitkou, ktorá uvádza tabuľku s najdôležitejšími informáciami: lokalita, staviteľia, dátum výstavby, meno architekta (architektov), súčasná funkcia a prípadné odlišnosti, aby si čitateľ mohol urobiť predstavu o stavbách aj bez toho, aby musel prečítať celý popis.

Ako bola kniha prijatá? Plánujete ďalšie práce na túto tému?

Pri organizovaní prezentácií knižky a stretnutí s čitateľmi sme vyberali miesta uvedené v knihe. Moja skúsenosť je taká, že tak v miestach, kde synagógy sú dnes súčasťou kultúrneho života, ako napríklad v Baji, kde v bývalej synagóge sídli Mestská knižnica, ako aj v mestách, kde tieto budovy využívajú náboženské obce, ako napríklad Segedín či Târgu Mures, publikum prijalo s veľkým záujmom a nadšením. Vo Veľkej Kaniži, kde je synagóga kultúrnou pamiatkou a je v mimoriadne zlom stave, sa na prezentácii knihy zúčastnilo viac ako päťdesiat ľudí vrátane odvtedy zvoleného nového primátora a hlavného architekta mesta. Dúfame, že náš album upozorní širokú verejnosť aj kompetentné orgány na stav synagóg, ktoré rekonštrukciu potrebujú.

Letní návštěvníci

V júni a v júli vyhľadali Židovskú náboženskú obec v Komárne mnohí návštevníci, aby skúmali svoje korene alebo spoznali históriu a súčasnosť miestneho židovstva.

Amir Livnat sa v našom meste zastavil cestou na svetové stretnutie Židov v Győri. O jeho predchodcoch sme v našom archíve našli viacero záznamov. Návštevník z Izraela si pozrel aj práve rekonštruovaný synagógu, Mikromúzeum Ármina Schnitzera a výstavy Podunajského múzea a Komárňanskej pobočky Štátneho archívu v Nitre.

Historik **Dániel Bolgár**, ktorý nám v súvislosti so svojou novou knižkou poskytol rozhovor uverejnený v minulom čísle našich novín, vyhľadal Chudobinec spolu so svojou manželkou.

Našich hostí v sídle náboženskej obce na adrese Eötvösova 15 sprevádzali Zsuzsanna Paszternák a Anton Pasternák.

PA

Holokaust 80 – spomínanie prostredníctvom malieb a dokumentov

O prehliadku dočasnej výstavy Podunajského múzea a Komárňanskej pobočky Štátneho archívu v Komárne inštalovanej v Chudobinci je stály záujem. Záujem o návštevu výstavy treba vopred ohlásiť. V posledných týždňoch k nám okrem individuálnych návštevníkov – medzi ktorými sa našlo niekoľko významných predstaviteľov verejného života – zavítali žiaci z Gymnázia Jánosa Selyeho a Gymnázia Ľudovíta Jaroslava Šuleka.

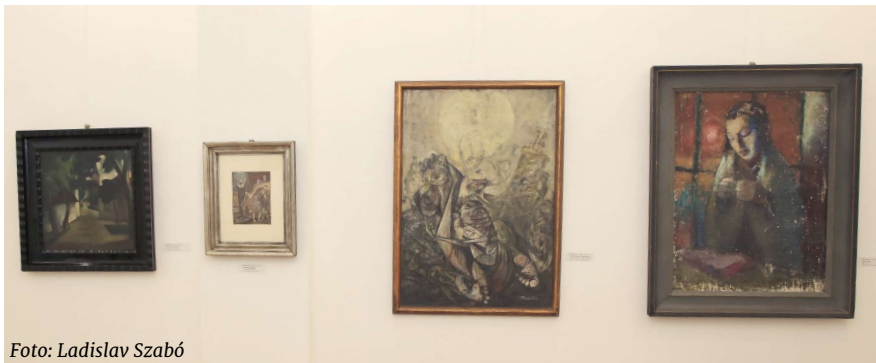

Foto: Ladislav Szabó

Žiadame Vašu podporu

Vážení čitatelia! Prosíme Vás, aby ste podľa Vašich možností podporovali programy ŽNO v Komárne, ako aj vydávanie Spravodaja, údržbu budov a obnovu cintorína.

Poukázanie peňazí z územia SR:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Poukázanie peňazí zo zahraničia:

Adresa: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Adresa banky: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Nástenka krátke správy

ŽNO v Komárne, Klub Shalom a vydávanie Spravodajcu podporili: Dan Holczer (Izrael) a anonymní darcovia. Ďakujeme!

Nadáca Gábora Bethlena nám poskytla finančnú podporu na organizovanie podujatí v roku 2024 a na vydávanie Spravodajcu. Ďakujeme!

Aj v tomto roku organizujeme spoločný výlet na Festival židovskej kultúry v Budapešti. Záujemcovia sa môžu informovať na adrese kile@menhaz.sk.

Popri rekonštrukcii synagógy sme rozbehli aj projekt TMUNOT 5784/85 (obrázky), v rámci ktorého digitalizujeme papierové snímky/fotografie uplynulých desaťročí. Fotky na tabľách Klubu Shalom – z ktorých väčšinu počas uplynulých rokov uchováваме na galérii synagógy – môžeme takýmto spôsobom ešte včas zachrániť, aby slúžili ako dobové obrazové dokumenty z významného obdobia našej obce.

Napriek dovolenkovému obdobiu sústavne pripravujeme jesenné podujatia ŽNO v Komárne, pracuje aj naša kancelária. Každého srdečne očakávame!

Knižnica Ármina Schnitzera: do našej zbierky pribudla publikácia historika Dániela Bolgára pod názvom Prečo práve Židia?, dedikovaná autorom.

Spravodajca – mesačník ŽNO v Komárne, založený v roku 5756. (1996), **šéfredaktor**: Tamás Paszternák (tamas.paszternak@menhaz.sk), András Paszternák (andras.paszternak@menhaz.sk), **spolupracovníci**: Magda Saláth, Mgr. Ferenc Piczek, **grafická úprava**: Richard Saláth, **jazyková korektúra**: Zsuzsanna Paszternákné Kertész (Komárno), Katarína Potoková (Nitra), **tlač**: Nec-arte Kft., Komárno, **adresa ŽNO**: Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail**: kile@menhaz.sk, **tel./fax**: 00421/35/7725-355. **Registračné číslo**: EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO**: 34073400. **Periodikum je nepredajné.**

SPRAVODAJKA

AUGUST 2024 – TAMUZ-AV 5784.

MESAČNÍK ŽNO V KOMÁRNE

XXII. REG. ROČNÍK. 8. ČÍSLO, 339. ČÍSLO

PREBIEHAJÚ BETONOVACIE PRÁCE PRI RENOVÁCII SYNAGÓGY

Foto: Zoltán Kollár

FRAGMENTY

„V posledných týždňoch k nám okrem individuálnych návštevníkov zavítali žiaci z Gymnázia Jánosa Seelyeho a Gymnázia...”

2

„POSTAV MI...”

„Snažili sme sa vyberať tak, aby sme predstavili budovy a komunity maďarského významu z celej Karpatskej kotliny...”

3

LODENICA MAKABI

„Súťaž v plávaní a veslovaní, ktorá sa konala v súvislosti so slávnostným otvorením lodenice Makabi, mala veľký úspech. Ku komárnanským...”

4

Európsky deň židovskej kultúry

Židovská náboženská obec v Komárne, po vlaňajšej úspešnej spolupráci, organizuje Európsky deň židovskej kultúry v našom meste opäť v spolupráci s Mestským kultúrnym strediskom Béniho Egressyho. Témou tohto dňa je na celom kontinente rodina.

Termín: nedeľa, 1. septembra 2024

Miesto konania: veľká sála Dôstojníckeho pavilónu, Komárno

Vstup na podujatie je voľný, slovensko-maďarské tlmočenie zabezpečené

11:00 Rodinná komoda – rodinná vitrína – prednáška dr. Zsuzsanny Toronyi, riaditeľky Maďarského židovského múzea a archívu

12:00 Prezentácia kôšer jedál – odporúčame registráciu vopred na adrese kile@menhaz.sk do 25. augusta 2024

13:00 Intimita a láska v židovskom manželstve – prednáška dr. Gábora Balázsa, povoreného rektora Židovskej univerzity v Budapešti

13:45 Odovzdanie cien Kehila/Pre komunitu

14:00 Koncert Dua Andrea Malek – Bandi Jáger – Andrea Malek, speváčka a herečka, laureátka Ceny Pétera Máteho, ocenení Artisjus a Emerton. Bandi Jáger, džezový pianista, komponista a produkčný. Z ich umeleckého stretnutia vzišla v roku 2016 formácia Malek Andi Soulistic. Počas tohto popoludnia vystúpia ako duo s repertoárom Yiddis swing, sefardských a izraelských melódií.

15:00 Prechádzka k Chudobincu

15:30 – 17:00 Fragmenty – prehliadka výstavy Podunajského múzea a Komárnanskej pobočky Štátneho archívu v Nitre pod vedením kurátoriek Tímei Csekei a Kataríny Répásovej, inštalovanej v budove Chudobinca.

Správy o rekonštrukcii

Komplexná rekonštrukcia synagógy pokračuje podľa plánov. Boli obrúsené lavice, dokončená izolácia budovy a koncom júla aj betónovanie podlahy. V týchto dňoch sa montujú vykurovacie panely a rozširuje kamerový systém.

Súčasne s rekonštrukciou synagógy sa rieši aj klimatizácia sály Zoltána Wallensteina. Z dôvodu nepredvídaných úloh, ktoré sa medzičasom vynorili, sme Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike požiadali o dopĺňujúcu dotáciu. Komisia našu žiadosť podporila.

Koordinátormi rekonštrukčných prác sú predseda obce Anton Pasternák a člen vedenia obce Zoltán Kollár. Rekonštrukciu plánujú dokončiť do príchodu jesenných sviatkov.